

Więch-Tchórzewska, Wanda

Herb miasta Siedlce

Szkice Podlaskie 5, 7-14

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WANDA WIĘCH-TCHÓRZEWSKA

Herb miasta Siedlce

Herb to ustalony według określonych reguł znak rozpoznawczy, a jednocześnie własnościowy: osoby, rodu, miasta, ziemi czy państwa.

W Polsce tradycja herbowa sięga średniowiecza i związana jest z umieszczeniem na barwionych chorągwiach bądź różnych częściach uzbrojenia znaków, pozwalających odróżniać oddziały i pojedynczych rycerzy¹. Z czasem znaki te stały się dziedziczne i stanowiły element własności. Wśród różnego rodzaju herbów — rycerskich, ziemskich, kościelnych — istotne znaczenie mają herby miejskie. Stanowiły one na przestrzeni wieków najtrwalszy element tradycji miasta, znak reprezentacyjny i własnościowy, a jednocześnie symbol samorządu miejskiego.

Herby ustanawiano najczęściej wraz z miastami, traciły natomiast ważność w momencie utraty samodzielności przez samorządy miejskie. Są one symbolem wizualnym, który wyróżnia miejscowość posiadającą prawa miejskie i samorząd za pomocą odpowiednich wyobrażeń i znaków.

Na ziemiach polskich herby miejskie występują od początku XIV w., jednak wzory herbów miast polskich utrwaliły się dopiero w końcowym etapie lokacji miejskich. W momencie, kiedy miejscowość otrzymywała prawa miejskie, stawała przed koniecznością opracowania własnego godła i ustalenia odpowiedniej pieczęci. Lokacja nowego miasta prawie zawsze połączona była z powstaniem nowego herbu.

Herb miasta Siedlec nie doczekał się do chwili obecnej naukowego opracowania. Tylko nieliczne informacje na ten temat występują w ogólnych opracowaniach heraldycznych poświęconych herbom miast w Polsce². Niewielkie wzmianki dotyczące herbu miasta znajdują się w monografii Siedlec Antoniego Wintera i opracowaniach ogólnych dotyczących miast polskich³. Nieco informacji zawierają też opracowania heraldyczne poświęcone rodom szlacheckim⁴.

Ogromne zasługi dla przekształcenia się wsi Siedlce w miasto położył wieloletni jej właściciel Stanisław Siedlecki. Jego staraniem w 1532 r. erygowana została w Siedlcach parafia⁵. Fakt ten zapewne przyczynił się do rozwoju gospodarczego miejscowości, bowiem ośrodki stanowiące siedzibę parafii miały jednocześnie znaczenie jako lokalne ośrodki handlowe. 15 stycznia 1547 r. Stanisław Siedlecki otrzymał od króla Zygmunta I przywilej lokacji miasta na części gruntów wsi Siedlce, które otrzymało nazwę „Nova Siedlcza”. Przywilejem lokacyjnym nadane zostało nowo lokowanemu miastu prawo magdeburskie. Przywilej ten nie

dochował się do naszych czasów, nie posiadało go już miasto na początku XIX w., stąd nie wiadomo, czy zawierał on jakieś informacje na temat herbu⁶.

Po Siedleckich właścicielami miasta byli Olędzcy, a następnie od 1668 r. Czartoryscy. Ponieważ przez długie lata Siedlce były miastem prywatnym znaczącego rodu Czartoryskich, jako herb miasta przyjęły ich herb rodowy — Pogoń litewską. Piotr Nałęcz Małachowski zamieścił w 1805 r. taki opis herbu: „W polu czerwonym Mąż zbrojny w szyszaku, z krzywym pałaszem nad głową wzniesionym do cięcia w stronę prawą przy barku lewej ręki tarczę z wyobrażeniem Krzyża złotego dwie poprzecznice mającego przypiętą noszący, na koniu białym osiodłanym przybranym w czaprak czerwony, obwisły, z troistą złotą frędzlą siedzący, pędzi w stronę prawą. Od Narymunda Księcia Litewskiego ma swój początek około roku 1281. Tylko krzyż dwoisty dodany później, to jest w roku 1386. Zawsze nad tym Herbem Litewską Pogonią zwanym, używano Między książęcej”⁷. Wspomnieć należy, że heraldycy przypisywali herbowi Pogoń różną genealogię. Podobnie jak Małachowski, Bartosz Paprocki wywodzi jego początki od pierwszej elekcji po bezpotomnej śmierci wielkiego księcia litewskiego Narymunda⁸. Kasper Niesiecki wiąże powstanie herbu z małżeństwem córki wielkiego księcia litewskiego Kiernusa z Żywibundem Dowszprungowiczem, zaś Strykowski podaje, że herb „Pogoń Litewska” został ustanowiony na pamiątkę zwycięstwa Sarmatów, wspierających Franków na polach Katalaunijskich w bitwie z hordami Hunów legendarnego Attyli⁹.

Z herbami rodowymi zwykle związane były też legendy tworzone i przekazywane przez przedstawicieli rodów herbowych, najczęściej oparte na motywach bajek ludowych, opisujących niezwykle przygody bohaterów. Jedną z takich legend, opowiadaną przez księcia Kazimierza Czartoryskiego (1674–1741), starostę krzemienieckiego, zapisał poseł francuski Mongrillon przebywający w Polsce pod koniec XVII w. Według tej legendy ród Czartoryskich wywodzi się od włoskiego rodu Collonnów¹⁰.

Analizując różnorodność herbów miejskich, M. Gumowski twierdzi, że wyobrażenia herbowe miast polskich dadzą się podzielić na grupy odnoszące się do architektury, do świętych patronów, książąt, biskupów i rycerzy¹¹. Wiele miast przejęło herby swoich założycieli lub właścicieli, jak miało to miejsce w przypadku Siedlec. Rycerz na koniu był również jednym z najstarszych elementów pieczęci polskich. Pieczęć przedstawiającą rycerza na koniu zwróconym w prawą lub lewą stronę posiadali książęta polscy w XII i XIII w.: mazowieccy, sandomierscy, wielkopolscy, kujawscy i krakowscy¹².

Herby z motywem pędzącego rycerza oprócz Siedlec posiadały jeszcze: Białystok, Białowa, Bogatynia, Brańsk, Brzeg Dolny, Drohiczyn, Koszalin, Ostróda, Pasłęk i Puławy. Niektóre mają na tarczy herbowej — w różnym usytuowaniu — Pogoń litewską. Są to: Białystok, Białowa, Brańsk, Drohiczyn, Puławy¹³.

Najcenniejszym źródłem, które pozwala dotrzeć do informacji na temat herbu miasta, są pieczęcie miejskie. Pieczęć herbowa stanowiła przez długie lata

podstawowy element legalizacji dokumentu. Takie pieczęcie miasta Siedlce zachowały się na dokumentach miejskich z drugiej połowy XVIII w. Pieczęcią herbową niebarwioną, odciśniętą w papierze w lewym górnym rogu, oznakowane zostały: „transport de lege transakcji z ksiąg magdeburskich siedleckich do Komisji Skarbu” z 1785 r. oraz „sumariusz transakcji z protokółów miejskich siedleckich papieru stemplowanego do Komisji Skarbu Koronnego odesłany z miasta Siedlec w 1778 r.”¹⁴ Taka pieczęć występowała na dokumentach właścicieli Siedlec z 1787 r.¹⁵ Identyczną pieczęcią stemplowane były również dokumenty transakcji majątkowych właścicieli miasta w pierwszym dziesięcioleciu XIX w.¹⁶

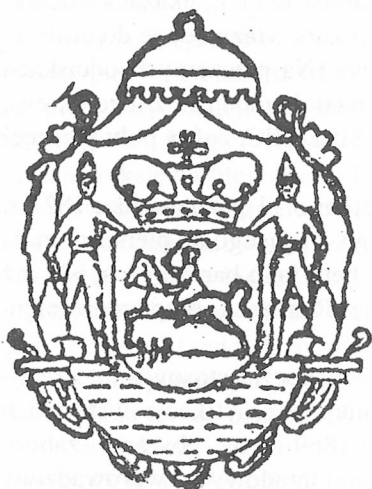
Przez cały wiek XIX na dokumentach miejskich nie występują już odciski herbu miasta. Był to zapewne efekt obowiązujących w tym okresie zarządzeń państwowych. W czasach Księstwa Warszawskiego, 29 kwietnia 1811 r., ukazał się dekret zabraniający miastom używania herbów lokalnych i zobowiązujący je do umieszczenia na pieczęciach herbu państwowego księstwa. Na pieczętnych odciskach tuszowych niewielkiego rozmiaru, występujących na dokumentach z tego okresu, występuje w otoku napis MAGISTRAT MIASTA SIEDLEC, zaś w polu pieczęci orzeł polski w koronie zwrócony w prawo¹⁷.

Po utworzeniu Królestwa Kongresowego, dekretem z 11 października 1822 r. wprowadzono na pieczęcie miejskie orła rosyjskiego, mającego na piersiach małą tarczę z orłem polskim. M. Gumowski określa ten herb jako bardziej rosyjski niż polski¹⁸. Został on zatwierdzony przez Komisję Rządzącą rozporządzeniem z 1842 r.

Po upadku powstania styczniowego rząd carski rozpoczął stosowanie ostrzejszych represji w stosunku do Polaków oraz silniejszą rusyfikację wszystkich dziedzin życia. Ukazem carskim z 25 lutego 1869 r. na obszarze zaboru rosyjskiego na pieczęcie wszystkich urzędów samorządowych wprowadzony został znak orła rosyjskiego. Na dokumentach z tego okresu występują liczne pieczęcie okrągłe, lakowe i tuszowe, o średnicy 3 cm z orłem rosyjskim w środku i napisem w otoku MAGISTRAT GORODA SIEDLECA¹⁹.

29 grudnia (10 stycznia) 1867/8 r. z części guberni lubelskiej i warszawskiej utworzona została gubernia siedlecka. Otrzymała ona 25 lutego 1869 r. nowy herb: w środku srebrnej tarczy jeleń czerwony biegnący w prawo, tarcza pokryta pionowo ułożonymi zielonymi liśćmi dębu, góra tarczy ozdobiona koroną carską, zaś boki gałęziami dębu i szarfą spinającą je na dole w kokardę. Pieczęć taka figuruje na licznych dokumentach urzędów gubernialnych z tego okresu²⁰.

W pierwszych latach odrodzonej Rzeczypospolitej sprawa herbów władz lokalnych pozostała nieuregulowana, mimo to wiele miast wprowadziło na pieczęcie swe historyczne herby. Na obszarze zaboru rosyjskiego były to herby przywrócone po ich wycofaniu z pieczęci po rozbiorach kraju. W pierwszym dziesięcioleciu po odzyskaniu niepodległości Rada Miejska w Siedlcach nie używała herbu na wystawianych przez zarząd miasta dokumentach. Problem stosowania herbu przez władze i urzędy miast uregulował dopiero dekret

SIEDLCE

prezydenta Rzeczypospolitej z 13 grudnia 1927 r. o godłach i barwach państwowych oraz o znakach, chorągwiach i pieczęciach. Artykuł 4 stanowił: „Dla wszystkich władz i urzędów samorządowych ustanawia się oznaki, złożone z herbu państwowego, z herbu województwa, do którego należą i z napisu odpowiadającego ich nazwie. Władze i urzędy miast mogą w swej oznace w miejscu przewidzianym dla herbu województwa, umieścić własny historycznie uzasadniony herb”²¹. Siedlce i powiat siedlecki przez cały okres dwudziestolecia międzywojennego należały do województwa lubelskiego, ale na dokumentach miejskich z tego okresu nie wprowadzono herbu województwa.

Zapewne na skutek wymienionego rozporządzenia, na dokumentach miejskich od 1927 r. pojawia się herb miasta. Figuruje on na kartach tytułowych wszystkich budżetów miasta i sprawozdaniach budżetowych od 1927 r. do 1938 r.²² Taki sam herb występuje również w lewym górnym rogu „Gazety Zarządu m. Siedlce”, która ukazywała się w latach 1933 – 1939²³. Należy zaznaczyć, że żadna inna prasa lokalna z tego okresu nie była sygnowana znakiem herbowym miasta.

Obok wersji podstawowej herbów miejskich, złożonej z tarczy i godła, występowały również wersje ozdobne, zawierające poza tarczą elementy dekoracyjne o charakterze uzupełniającym. Najczęściej były to: korona, trzymacze, wstęgi i inne ozdoby. Ozdobnego herbu używały również władze miasta Siedlce w sytuacjach o szczególnie uroczystym charakterze. Herb z ozdobnym ornamentem znajduje się na dokumencie nadania przez Radę Miejską 13 marca 1934 r. honorowego obywatelstwa miasta Siedlce Marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu²⁴. Wymienione trzy herby są nieomal identyczne jak te, których używało miasto na pieczęciach i dokumentach miejskich z XVIII w.

24 listopada 1930 r. ukazało się następane rozporządzenie prezydenta Rzeczypospolitej w sprawie zmiany rozporządzenia z 13 grudnia 1927 r. o godłach i barwach państwowych oraz o oznakach, chorągwiach i pieczęciach²⁵. Według tego rozporządzenia miasta, aby mogły używać własnego historycznego herbu, winny uzyskać specjalne zezwolenie władz zwierzchnich. Artykuł 19 stanowił: „Mias-
tom, posiadającym herby historycznie uzasadnione, Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego może w drodze wyjątku zezwolić na używanie w pieczęciach władz i urzędów miejskich zamiast orła państwowego herbu miejskiego.” W konsekwencji tego rozporządzenia wiele miast wystąpiło z wnioskami o zatwierdzenie posiadanych herbów. Wnioski te składano drogą urzędową do ministra spraw wewnętrznych, a stamtąd przekazywane były do zaopiniowania przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Opinię heraldyczną wydawał Wydział Archiwów Państwowych na podstawie szczegółowych badań właściwych archiwaliów²⁶. Od wprowadzenia ustawy do 1939 r. zatwierdzono 104 herby miejskie, co stanowiło 1/6 liczby miast II Rzeczypospolitej²⁷.

Także Siedlce postanowiły wystąpić z wnioskiem o zatwierdzenie herbu. Ustawa wykonawcza do rozporządzenia z 4 maja 1933 r. określała, że do wniosku o zatwierdzenie herbu miasta winien być dołączony odpis uchwały organu zarządzającego i organu stanowiącego związku samorządu terytorialnego oraz rysunek herbu ze szczegółowym opisem oraz uzasadnienie historyczne herbu²⁸.

W aktach miasta Siedlce nie zachowały się żadne dokumenty tego wystąpienia. Nie dały oczekiwanych rezultatów również poszukiwania w Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Znaczna część akt zespołów Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z lat 1917–1939 oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z lat 1918–1939 spłonęła w 1944 r.²⁹

Herb dla Siedlec został zatwierdzony zarządzeniem ministra spraw wewnętrznych z 13 lutego 1937 r.³⁰

„Na podstawie art. 4 ust. 3 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 grudnia 1927 r. o godłach i barwach państwowych oraz o znakach, chorągwiach i pieczęciach (Dz.U.R.P. Nr 115 poz. 980) w brzmieniu rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 listopada 1930 r. (Dz.U.R.P. Nr 80 poz. 629) — po porozumieniu się z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zatwierdzam herb miasta Siedlce w następującej postaci: W polu czerwonym zbrojny rycerz srebrny z podniesioną przyłbicą pędzi w prawo na rumaku srebrnym: w prawej ręce trzyma miecz obnażony srebrny, w lewej ręce — tarczę błękitną z podwójnym krzyżem złotym; czaprak, uzda i popręgi rumaka — błękitne. Pod przednimi kopytami rumaka mur forteczny z trzema basztami, z których środkowa wyższa: mur i baszty srebrne, bramy i okna czarne.

Jeden wizerunek zatwierdzonego herbu pozostaje w przechowaniu Zarządu Miejskiego miasta Siedlec, drugi identyczny — w przechowaniu Ministra Spraw Wewnętrznych.

Minister Spraw Wewnętrznych: (...) Sławoj Składkowski”.

Niestety, wizerunek zatwierdzonego herbu nie zachował się w aktach miasta, nie udało się odnaleźć go także w aktach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Również przeprowadzone poszukiwania w Archiwum Wojewódzkim w Lublinie w aktach Urzędu Wojewódzkiego Lubelskiego z lat 1918–1939 (w Wydziale Samorządowym i Wydziale Społeczno-Politycznym) dały wynik negatywny³¹.

Ponieważ nie zachował się oryginał herbu, wspomnieć należy o pewnych zasadach komponowania herbów miejskich. Pochodzeniem, opisem i sposobem używania znaków herbowych zajmuje się heraldyka, posługująca się swoistym językiem i symboliką. Nie wgłębiając się w jej tajniki należy jednak mieć na uwadze fakt, że znak herbu zawsze składał się z rysunku właściwego, czyli godła, oraz tła, na którym je umieszczano, czyli pola tarczy. Mimo pewnych dowolności w interpretacji drobnych elementów, obowiązywały pewne zasady — np. w przypadku herbów miejskich będących replikami herbów rodowych, jak miało to miejsce w przypadku Siedlec, obowiązywała zasada dokładnego odwzorowania. Różnice występujące w dowolnej interpretacji plastycznej dotyczą raczej stylu właściwego dla danej epoki — z tym, że zasady kompozycji herbowych nakazywały, by styl kroju tarczy i godła pochodził z jednej epoki. Nie mogło być dowolnej interpretacji rysunku i barw. Przedmioty umieszczone w polu tarczy winny być ubarwione w sposób naturalny. Najczęściej występujące kolory to: czerwony, błękitny, zielony, czarny, o barwach pełnych, nasyconych, bez odcieni. Występujące w herbach elementy złote oddawała barwa złota, zaś srebrne barwa biała³².

Decyzja ministra spraw wewnętrznych nie wpłynęła w najmniejszym stopniu na zmianę herbu miasta zamieszczonego na dokumentach miejskich. Na kartach tytułowych budżetów miasta z lat 1937–1939 figuruje taki sam herb miasta, jak w latach 1927–1937³³.

W okresie okupacji hitlerowskiej po włączeniu Siedlec do dystryktu warszawskiego Generalnego Gubernatorstwa, na zachowanych nielicznych dokumentach miejskich nie figuruje już herb miasta.

Po drugiej wojnie światowej zarówno centralne, jak i lokalne władze administracyjne odstąpiły od znakowania dokumentów herbem. Na licznie zachowanych aktach Zarządu Miasta i Miejskiej Rady Narodowej z lat 1950–1975 nie występują już znaki herbowe.

Wraz z procesem odbudowy lokalnych samorządów miejskich zaczęły powracać zapomniane funkcje symboli herbowych. Na mocy ustawy z 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym lokalne rady miejskie i gminne uzyskały uprawnienia ustanawiania własnych herbów³⁴. Artykuł 18 poz. 2 ustęp 13 wymienionej ustawy mówi: „(...) Do wyłącznej właściwości rady gminnej należy (...) podejmowanie uchwał w sprawach herbu gminy, nazw ulic i placów publicznych oraz wznoszenie pomników.”

Podobnie jak w wielu innych miastach w Polsce, również Rada Miejska Siedlec 31 marca 1992 r. podjęła uchwałę w sprawie herbu miasta. Nawiązując do tradycji heraldycznych herbu miasta ustanowiona została stylizowana „Pogoń litewska”

z murem fortecznym. Paragraf 1 wymienionej uchwały tak określa wizerunek herbu: „Herbem miasta Siedlce, zwanym dalej «herbem miasta» jest: wizerunek zbrojnego srebrnego rycerza, o widocznym lewym profilu, pędzącego na srebrnym rumaku, w prawej ręce trzymającego miecz obnażony srebrny, w lewej ręce — tarczę błękitną z podwójnym krzyżem złotym, czaprak, uzda i popręgi rumaka — błękitne. Pod przednimi kopytami rumaka — mur forteczny z trzema basztami, z których środkowa wyższa, mur i baszty — srebrne, bramy i okna czarne umieszczone w czerwonym polu prostokątnej tarczy z obwódką koloru czarnego o dolnej krawędzi wydłużonej po środku”³⁵.

Uchwała określiła także zasady używania herbu i chorągwi miejskiej. Zgodnie z jej postanowieniem herb miasta został zawieszony w siedzibie Rady Miejskiej w Siedlcach i siedzibach jej jednostek organizacyjnych, powrócił także na dokumenty Urzędu Miasta i Miejskiej Rady Narodowej. Chorągiew miejska ma na drzewcu prostokątny płat tkaniny w kolorze białym z niebieskim pasem biegnącym poziomo na środku tkaniny z herbem miasta i używana jest jako element dekoracyjny podczas uroczystości państwowych lub lokalnych. Uchwała Rady Miejskiej sprecyzowała obraz i zakres symboliki miejskiej miasta Siedlce oraz ceremoniał jej stosowania.

Zatwierdzony herb miasta stał się symbolem autonomicznego charakteru samorządu, ale zapewne stanowić będzie źródło kształtowania świadomości i tradycji historycznej mieszkańców Siedlec.

PRZYPISY

- ¹ Interesujących informacji ogólnych na temat herbów polskich dostarcza praca: S. Russoc-ki, S.K. Kuczyński, J. Willaume, *Godła barwy i hymny Rzeczypospolitej*, Warszawa 1978
- ² M. Gumowski, *Herby miast polskich*, Warszawa 1960; tenże, *Herbarz Polski*, t. 1., Gdańsk [1933]; T. Szczuchura, *Polskie herby miejskie*, Warszawa 1963; A. Plewako, J. Wanag, *Herbarz miast polskich*, Warszawa 1994
- ³ A. Winter, *Dzieje Siedlec 1448–1918*, Warszawa 1969, s. 30; *Miasta polskie w tysiąc-leciu*, praca zbiorowa, t. II, Wrocław 1967, s. 509.
- ⁴ K. Niesiecki, *Herbarz Polski*, t. I, Lipsk 1839–1846, s. 205; A. Boniecki, *Herbarz Polski*, t. III, cz. I, Warszawa 1900, s. 319.
- ⁵ W okresie wcześniejszym Siedlce należały do parafii Pruszyń. Przeprowadzona w archiwum parafialnym w Pruszyń kwerenda nie dała żadnych rezultatów w poszukiwaniach herbu Siedlec.
- ⁶ Archiwum Główne Akt Dawnych (dalej: AGAD), Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych, sygn. 2995.
- ⁷ P.N. Małachowski, *Zbiór nazwisk szlachty z opisem herbów własnych familiom zostających w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim*, Lublin 1805, s. 719–720.
- ⁸ *Herbarz rycerstwa Polskiego przez B. Paprockiego zebrany i wydany r.p. 1584*, Kraków 1858, s. 828.

- ⁹ K. Niesiecki, *Herbarz Polski...*
- ¹⁰ „Powiadają, że pewien pan z rodu (Collonnów) uzbrojony wpadł we Włoszech w pewien rodzaj jamy lub przepaści bardzo głębokiej i wyszedł na powierzchnię ziemi na Litwie przez inną dziurę, pozostając w tym samym stanie w jakim upadł. Urządził się w tym kraju dając początek rodowi (Czartoryskich) i dlatego ma on w herbie człowieka uzbrojonego” — cyt. za M. Derwich, M. Cetwiński, *Herby, legendy, dawne mity, Wrocław 1987*, s. 5–6; M. Cetwiński, *Mityczne wzorce i społeczne funkcje legend herbowych Czartoryskich i Czetwertyńskich* [w] *Genealogia*, I, 1991, s. 45–58.
- ¹¹ M. Gumowski, *Herby miast polskich*, Warszawa 1960, s. 29.
- ¹² F. Piekosiński, *Pieczenie polskie wieków średnich, cz. I Doba piastowska*, Kraków 1899.
- ¹³ M. Plewako, J. Wanag, *Herbarz miast polskich*, Warszawa 1994; M. Gumowski, *Herby miast...*
- ¹⁴ AGAD, Archiwum Piłsudskich Ginatowiczów 1500–1903, sygn. 591, 592.
- ¹⁵ AGAD, Zbiór z Muzeum Narodowego, sygn. 805, Przywilej na wójtostwo m. Siedlce wydany przez Aleksandrę Ogińską hetmanową wielką litewską dla Mateusza Syroczyńskiego.
- ¹⁶ A. Winter, *Dzieje Siedlec*, s. 30. Dokument, o którym wspomina autor, nie występuje w zbiorze dokumentów hipoteki siedleckiej; zapewne zaginął.
- ¹⁷ AGAD, Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych, sygn. 3945–3949
- ¹⁸ M. Gumowski *Herby miast...* s. 14.
- ¹⁹ Archiwum Państwowe w Siedlcach (dalej: AP Siedlce), Akta miasta Siedlce, sygn. 2365, 2358.
- ²⁰ AP Siedlce, Sąd Pokoju miasta Siedlec, Siedlecki Gubernialny Zarząd Żandarmerii.
- ²¹ Dz.U. R.P. nr 115 z 28 grudnia 1927 r., poz. 980.
- ²² AP Siedlce Akta miasta Siedlce, sygn. 29, 30, 32, 33.
- ²³ Gazeta Zarządu m. Siedlce 1933, 1938, Biblioteka Narodowa.
- ²⁴ AP Siedlce, kserokopia ze zbiorów prywatnych.
- ²⁵ Dz.U. R.P. nr 80 z 29 listopada 1930 r., poz. 629.
- ²⁶ S. Kuczyński, *Herby polskie w okresie międzywojennym*, „Archeion” LXXXII, 1987, s. 116.
- ²⁷ Tamże, s. 119.
- ²⁸ Dziennik Urzędowy MSW z 10 maja 1933 r., nr 7, poz. 108.
- ²⁹ Archiwum Akt Nowych, Inwentarz akt Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z lat 1917–1939 oraz Inwentarz akt Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z lat 1918–1939.
- ³⁰ Monitor Polski 1937, nr 41, poz. 56.
- ³¹ Zachowane w zespole Urzędu Wojewódzkiego Lubelskiego Wydziału Samorządowego, sygn. 376; teczka akt o tytule „Godło, barwy, pieczęcie urzędowe” nie zawiera żadnych informacji n.t. herbu Siedlec.
- ³² Szczegółowe zasady komponowania herbów miejskich precyzują: A. Plewako, J. Wanag, *Herbarz miast polskich*, Warszawa 1994, s. VIII.
- ³³ AP Siedlce, Akta miasta Siedlce, sygn. 34, 35, 36.
- ³⁴ Dziennik Ustaw nr 16 z 19 marca 1990 r., poz. 95.
- ³⁵ Archiwum Urzędu Miasta Siedlce, Uchwała nr XXVI/201/92 z 1992 r.